

ТЕОДОРУС ФАН
ДЕР ГЕЙДЕН

Вдавай мертвого

Роман

Харків
«ФОЛІО»
2022

Нью-Йорк, 29 травня 2018 року
від нашого спеціального кореспондента
Натана Гаандрікмана

1

Будівля Організації Об'єднаних Націй завжди нагадувала мені стоячий надгробний пам'ятник, але зараз, коли жмуття хмар проносилося блакитним небом, вона ніби нахилилася, щоб розчавити мене у вільному падінні. Вітер підняв прапори з афілійованих країн, а потім намотував їх, знову лясаючи навколо своїх щогл. Я спробував похитати головою, щоб позбутися оптичної ілюзії, але продовжував в трансі дивитися на хитливий хмародер, який не збирався мене просто відпускати. Навіть всередині, у залі засідань Ради Безпеки, запаморока мене не покидала, і була така думка, що я в будівлі, яка повільно перекидається. Тим часом мої очі шукали освітлені таблички аварійних виходів. Пустий надгробок — дешева закупка, яка може ще дорого обійтися світу.

— Значить Гаандрікман на полюванні за фотографіями?

Фламандський колега, з яким я часто стикався в таких випадках.

— Продаєш їх за грубі гроші, я так розумію.

— В силу обставин, Каміле, я приєднався до письменської братії.

— Ну, звичайно. Ти женешся за ними по п'ятах. Для якої газети?

— Генеральне нідерландське пресагентство. Скажи, ти Мурашка десь тут бачив?

— Нагадай мені, Натане.

— Григорій Мурашко. Досить високий чоловік. Вічна щетина... лисина зверху. Російський журналіст. Воша в хутрі Кремля.

— Місце перебування Київ, — пригадав собі тепер Каміл. — Не бачив.

Зал наповнився публікою, пресовий відділ теж наповнився швидко. І жодного Григорія.

— Він прийде напевно, — сказав я. — Він досліджує все, що пов'язано з МХ17. Він приготував матеріал для сьогоднішньої доповіді...

— Можливо, він переляканий охоронцями росіян, — сказав Каміл. — Ти ж знаєш, що тоді трапилося у Вашингтоні.

— Тоді ти Григорія погано знаєш... той і чорта не боїться.

— Гаразд, минулого року після всіх погроз він таки з Москви втік до Києва?

Саме в цю мить голова попрохав кожного сісти на своє місце. Я ще раз оглянув відділення для журналістів: жодного Григорія. Каміл поквапився до свого лептопа. Делегації різних країн усілися. Росіяни та нідерландці сиділи одні від одних через чотири-п'ять стільців. Краще для драми було б, якби вони були сусідами. Я уважно стежив за нашим міністром закордонних справ, який зараз мав взяти слово. Стрункий чоловік. Темно-синій костюм, темно-рожево краватка. Темне, запале обличчя, сіре від нервів.

Я бував тут раніше: вперше в липні 2014 року, на обговорюваній зі всіх боків промові тодішнього міністра, невдовзі після катастрофи. Чоловік пробував унаочнити останню мить 298 жертв, отож і моїх батьків. Як вони на прощання дивилися одне одному в очі, вп'ястивши пальці докупи. Він розмовляв блисковою англійською, хоча річ не в тім, проте саме це додало якусь фальш у промову. Це було між Мистецтвом і Кічем, епізод присвячений риториці. Пізніше експерти прикинули, що прощання, представлене ясновельможністю, за такий проміжок часу було б неможливим. У ток-шоу на телебаченні він все ще намагався довести свою думку: там унизу на землі була знайдена жертва з жовтим каптурком перед обличчям. Я також бачив таких мертвих на місці катастрофи, з масками, які укладав медперсонал між уламками: кисень для мертвих. Недарма росіяни завжди говорили про «війну масок». Я боявся, що ці крайності промови чотирирічної давності будуть водою на млин російських запе-

речників. Після виступу міністра в липні 2014 р. Рада Безпеки прийняла резолюцію 2166, яка вимагала співпраці всіх залучених сторін у розслідуванні причини катастрофи МХ17. Тоді Росія також проголосувала за.

За чотири минулі роки з резолюцією 2166 нічого не вдіяли. Журналіст, який любить бавитися сталими виразами, говорить тоді про «оглушливу тишу». Тишу, яка може викликати тинітус, що трапилося з моєю любов'ю Брандою.

2

Новий міністр закордонних справ отримав пост завдяки своєму попереднику, який був змушений піти у відставку після того, як збрехав Палаті представників про перебування на дачі Президента Царя. (Я перейняв цю назву в Григорія Мурашка, який таїть таку ненависть до чинного глави уряду Росії, що відмовляється навіть вимовляти або писати його ім'я повністю).

Вимізкуючий міністр дуже впевнено передав монолог Царя разом із суперечливими, ніколи не вимовленими заявами. Насправді цей пацан ніколи не бував на тій дачі, навіть у саду, щоб просто покидати сніжками. Ну, у всіх нас є ті хлопчачі мрії про «царського кур'єра», але міністр *брехав* про розкриті мрію, і це коштувало йому голови та посту міністра. Росіяни з нетерпінням вітали чергову нідерландську брехню, щоб дискредитувати правдивість Спільної слідчої групи, яка розслідує МХ17. Присутність ясновельможності за мікрофоном привернула мою увагу до кафедри: всупереч тому, що підказували нерви, воно не було зроблено з масивного дуба для вічності. Більшість шпону відшарувалася по кутах, можливо, від нервового длубання нігтями усіх світових лідерів, які були там, репетируючи свої історії. Емблема Організації Об'єднаних Націй на лицьовій стороні була майже повністю стерта прибиральницями, за винятком бідної лаврової гілочки. Я тримався за серце.

Міністр почав із красномовного мовчання, можливо, щоб відбити мовчання росіян — або, можливо, він очищав свій

мозок, а не горло. Він почав зі згадування, що попереднього тижня Нідерланди та Австралія офіційно визнали Російську Федерацію відповідальною за збиття рейсу МХ17. Об'єднана слідча група мала «переконливі докази» того, що ракета, яка збила «Боїнг-777», «належала російським військовим, точніше 53-й дивізії протиповітряної оборони в Курську».

— Я закликаю Російську Федерацію взяти на себе відповідальність, — сказав міністр. — Щодо відповідальності за таку жахливу трагедію, жодна держава не має права мовчати. Усі залучені держави мають за обов'язок конструктивно співпрацювати... і не продовжувати напускати туману.

Тут міністр сам согрішив туманним слововживанням, яке можливо мало пройти за «поетично дипломатичним».

Обличчя міністра потемніло ще більше, сподіваюся, від придушеного гніву, хоча я б вважав за краще, щоб він висловив це не так пухнасто. Йшлося про майже триста мертвих, блін: вріжте правду цій групі злочинців, Ваша Ексцеленціє. Я сиджу тут від імені своїх загиблих батьків, а не щоб послухати лекцію завуальованої дипломатії. Міністр зробив все можливе, щоб кілька разів глянути російському послові просто в очі, але той зі знудгованим виглядом зарозуміло відвернув погляд від оратора. Після того, як міністр сів, голова попросив росіянина дати коментар.

— Позиція Росії незмінна, — сказав той суворо. — Росія надала максимальну допомогу у розслідуванні. Вона також запропонувала допомогу Об'єднаній слідчій групі, яка не завжди приймалася. Група маніпулює в співпраці з сумнівним громадянським детективним агентством Bellingcat даними соціальних мереж... фактами, які ми не можемо перевірити. Об'єднана слідча група є політично мотивованою... не є незалежною. Ми не можемо приймати необґрунтованих висновків.

Посол знову переглянув список альтернативних теорій змови. На його користь він пропустив найдавнішу версію катастрофи, яка передбачала, що близько трьохсот трупів із нідерландських моргів були завантажені в авіалайнер у Схіпголі, щоб дати розбитися над зоною бойових дій і звинуватити росіян у всіх тих мертвих. Тоді це був не найкращий зразок абсурдної російської

літератури. Крім того, знову були перераховані всі можливості, включно з українським винищувачем із ракетою повітря-повітря. Росіяни скористалися нагодою, щоб протистояти критиці Заходу щодо анексії Криму та участі Росії в українській громадянській війні на Донбасі. Чи знали поважні делегати, що в цих районах проти етнічних росіян був здійснений *лінгвістичний геноцид*? Хтось знав на це відповідь?

Якщо підозрюваний брехав у кімнаті допитів у поліції, то слідчий вказував йому на це. Тут, у Раді Безпеки Організації Об'єднаних Націй, такому представнику кримінального синдикату було дозволено нагромаджувати одну брехню на іншу без того, щоб аудиторія забунтувалася чи голова втрутився. Його робота полягала в брехні: йому за це заплатили. Самозадоволене обличчя, нескінченно нагідно жмакане перед дзеркалом, було знаряддям для його фаху.

— Я розумію, — майже поблажливо сказав росіянин. — За два тижні в Москві розпочинається чемпіонат світу з футболу. Тепер цю тусовку треба оздобити всілякими безглуздими, необгрунтованими звинуваченнями. Нічого нового під сонцем.

Міністру закордонних справ Нідерландів знову надали слово. Він здавався спраглим, і так він і звучав: з липким язиком. Біля нього стояв запітнілий графин із водою. Краплі робили все більше й більше смуг через конденсацію. Тож випийте, Ваша Екссценценце, вода зараз ще холодна... пів склянки може якраз змінити цей вербальний матч.

— Розчаровує те, що, незважаючи на величезну кількість доказів, російська делегація продовжує заперечувати свою причетність і вигадувати різноманітні альтернативні теорії. Одна більш абсурдна за другу. Я прошу вас уявити, наскільки це неприємно для найближчих родичів... деякі з яких, я вважаю, тут...

Мені захотілося піти геть, прогулятися вздовж річки. Я знову побачив високу будівлю... хмари, що тихо висіли в синьому небі, а хмарочос дуже повільно падав на мене. І тут знову з'явилося запаморочення: я опинився в порожній надгробній плиті, що у сповільненому знятті, перекинулася... Організація Об'єднаних Націй. Як така надто дорога міжнародна організація могла

крутитися навколо відвертої брехні, що її високопоставлений брехун передбачив на користь власної нації. Дорогою до цієї зали... я точно не пам'ятаю де... я десь бачив, як висить гобелен, зроблений за *Гернікою* Пікассо, і раптом зрозумів: у цій похилій будівлі, у цій видовбаній похоронній пам'ятці готується не тільки мир, але й війна.

3

У холодній атмосфері, що оточувала російські заперечення, деякі смартфони з приглушеними звуками залунали в галереї преси. Охоронник по залу глянув стривожено: зазвичай журналістів задалегідь просили, швидше наказували, вимкнути свої пристрої до початку засідання. Чоловік кидав люті погляди на кожне місце, звідки, здається, долинав такий звук, але звукові сигнали лише посилювалися, і тепер репортери також дзвонили або надсилали текстові повідомлення один до одного. Я бачив недовірливі та збуджені обличчя, інші — спотворені від жаху. Шепіт на відстані завжди звучав неприємно хрипко. Тепер екран мого власного смартфона також засвітився, без звуку.

РОСІЙСЬКИЙ ЖУРНАЛІСТ ГРИГОРІЙ МУРАШКО ВБИТИЙ ЧОТИРЬМА ПОСТРІЛАМИ В СПИНУ В СВОЄМУ ПОМЕШКАННІ В КИЄВІ.

Це не могло, це не може бути правдою. Але розгублена міміка колег навколо мене, їхні жести взаємного відчаю говорили приблизно однією мовою. Кілька нахилилися, очевидно, щоб обмінятися подробицями: не всі отримали однакове повідомлення. Григорій, мій непокірний друг. Мертвий. *Цього вечора*. Звісно, тут почався другий день, у Києві вечір уже добре просунувся.

За напівкруглим конференційним столом росіяни продовжували вперто заперечувати кожен факт, запропонований Нідерландами, з великим талантом зневаги. Наш міністр дозволив собі нарешті склянку води. Деякі учасники зустрічі потривожено

подивилися на галерею преси. Голова не втручався, як і охоронець залу. Я спробував уваяти собі сумне клоуноподібне обличчя Григорія, його лупооку голову із залізними ошурками навколо рота. Скільки б я не старався, постійно з'являлося ошелешене обличчя його дружини Юлії. Двоє дітей, Олечка та Володя, притискалися до її ніг, плачучи не тому, що вони оплакували свого батька, бо його смерть ще не дійшла до них, але щоб змусити їхню маму знову дивитися *нормально* і не бути такою істеричною. Руки Юлії опустили на їхні голови, але було незрозуміло, чи хотіла вона погладити їх заспокійливо, чи відштовхнути від себе, як нестерпну неприємність.

Я подивився на голову російського посла ООН, якого можна було б назвати незворушним, якби не прочитувалося глибоке презирство, дещо пом'якшене звичайною зарозумілістю. Чотири кулі в спину. Не *могло* бути збігом обставин, що підлий напад стався сьогодні вдень (сьогодні ввечері) під час засідання Ради Безпеки. Мурашко, настирливий корабельний черв'як, який безперервно точив нори в деревині пофарбованих у позолоту ніжок стільців у Кремлі. У «Новій газеті» він виклав відкриття про МХ17, як ніхто інший, просто влітку 2014-го й безперервно в наступні роки. Він не заспокоїться, поки його червоточини не підірвуть крісла до такої міри, що вони знесиляться під вічним танцем стільців тамтешніх олігархів. Все було закінчено. Вони подавили його. Його російським демонам більше нічого не треба було спростовувати. Їм треба просто знайти найцинічніше висловлювання, що залишилося. Автоматичні заперечення вже мали гнилу форму. Я отримав повідомлення на свій планшет, що Григорій Мурашко кілька днів тому вже скасував свій рейс до Нью-Йорка. Чому він скасував свій рейс? Чи відчував він загрозу й чи боявся, що з ним у Нью-Йорку щось зроблять? Я не знав його як kota-переляка. Якщо він боявся нападу, то через родину.

Сесія наближалася до кінця. Гул у галереї для преси роздувся і пролунав у залі, як безмовний протест, який вразив усі країни, крім Російської Федерації. Перед тим, як завершити, голова зробив щось незвичайне.

— Щойно стало відомо, — сказав він, — що видатний російський письменник і журналіст Григорій Мурашко загинув внаслідок замаху в Києві. Пропоную пом'янути його хвилиною мовчання, — навіть це віддавання почесей тривалістю шістдесят секунд російська делегація зуміла ще торпедувати. Посол нахилився до мікрофона і гавкнув: — Ми не пройшли довгу подорож для таких висловлювань із розділу «Різне». Я припускаю, що голова має цим на увазі, що Росія також несе відповідальність за цей напад. Відповідь звучить — ні.

Росіяни піднялися і вийшли із зали. Журналісти також встали, але все ще пам'ятали, схрестивши руки перед гульфіком, щоб відлічити шістдесят секунд, хоча і не зовсім синхронно. Після цього вони ошелешені подалися до кав'ярні.

4

— Могло бути *навіть* і вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання, — сказав хтось, кого я знав побіжно, проте настільки, щоб знати, що він не був другом Мурашка. — Знаючи Григорія... гаразд.

Кореспонденти з різних країн нервово бігали з димучим стаканчиком Старбакса в руці, наче зомбіподібні факельщики в ході поминання — тільки тихіше. Я довідався більш докладні деталі про ліквідацію від колег, які знали більше через свої ноутбуки. Так виник складений із тисячі кусочків пазл некрології, розташованої на протилежному боці, вже так швидко після його смерті.

— Чи є якась реакція від дружини... від Юлії? — запитав я більше в загальному.

— *Здається*, — сказав фламандський колега, — що його дружина знайшла його на сходовій клітинці їхнього будинку... всього в крові, з чотирма великими дірами в спині...

— Я розумію, — сказав якийсь німець, — що він вийшов, щоб купити на вечерю хліба. При поверненні вирішили поглузувати з нього... в під'їзді. Його дружина чула постріли... вона вийшла поглянути... і там він лежав.

ЗМІСТ

ПУСТИЙ НАДГРОБОК	7
ГРА В МЕРТВИХ	21
«САТАНА ТУТ»	301